

เรื่อง ประเพณีสงกรานต์ จังหวัดกำแพงเพชร

รายละเอียด

ในวาระกรรมทุ่งมหาธาตุ ของครุมาลัย ชูพินิจ ได้กล่าวถึง ประเพณีสงกรานต์ ของกำแพงเพชรหลายตอน เช่น กลิ่นไอของมหาสงกรานต์ ยังล่องลอยอยู่ในอากาศ และกลิ่นแป้งหอมของกระแจะจันทร์ ที่บรรดาลูกหลาน ประพรมในวันรดน้ำอวยพรยังติดอยู่ที่เสื้อผ้า

การประพรมกันด้วยกระแจะจันทร์ เมื่อไปอาบน้ำผู้ใหญ่และรดน้ำกันเอง นับว่านุ่มนวล และแสดงถึงความเข้าใจและเคารพในวัฒนธรรมของตนเอง

ในตอนปลายวันสุดท้ายของสงกรานต์ สุดใจยังสวมกำไลข้อเท้า ๑๖ ปี แต่เปล่งปลั่งเหมือนสาวใหญ่ เปียกปอนไปทั้งตัวด้วยเล่นสาดน้ำกัน หน้าตายังขมุขขมอมด้วยดินหม้อ จากการมอมตะลูมบอน ฉวยชั้นลงหินและสบูลงไปที่ดินทำหน้าบ้าน เร่งรีบอาบน้ำ เพื่อ กลับขึ้นมาแต่งตัวใหม่ให้ทันไปเข้าวงช่วงชัยในตอนเย็น

หนุ่มสาว เล่นมอมหน้ากันด้วยดินหม้อ เล่นกันแบบตะลูมบอน ดินหม้อผสมน้ำมันมะพร้าว ล้างออกยากมาก แต่สนุกสนานกัน ตอนเย็นจะไปเล่นช่วงชัย กันที่ กลางหาดทราย แสดงถึงการ เมื่อสนุกกันเองเมื่อไม่มีผู้ใหญ่อยู่ด้วย จะเล่นกันอย่างสนุกสนานแต่สภาพไม่เอาเปรียบสภาพสตรี

ในคืนนั้นเอง สุดใจพบเขาอีกขณะที่เข้าทรงแม่ศรี อยู่ที่ลานบ้านผู้ใหญ่พูน ท่ามกลางเสียงตีเกราะเคาะไม้ ท่ามกลางแสงใต้ที่สว่างเรือง และเสียงกระหู่ของพวกลูกคู่ของหนุ่มสาว แก่เฒ่าและเด็ก

กลางคืนมีการเข้าทรงแม่ศรีที่กลางลานบ้านของผู้ใหญ่บ้าน หนุ่มสาวจะได้มีโอกาสได้พบกันและเลือกคู่ครอง หรือหย่าร้างกันไว้ ในคืนการเข้าทรงแม่ศรี นับว่าเป็นการแสดงออก ในความรับผิดชอบต่ออย่างแนบเนียน นายกองอย่างยิ่ง

ข้อความจากนวนิยาย พุ่มมหาราช เป็น สงกรานต์กำแพงเพชรเมื่อกว่าร้อยปีที่ผ่านมา และนับว่า กำแพงเพชรเป็นอีกเมืองหนึ่งที่มีเอกลักษณ์งานสงกรานต์เฉพาะตัว เพราะเป็นเมืองโบราณที่สืบทอดประเพณี สงกรานต์กันมาหลายร้อยปี

โดยเริ่มจากวันที่ 12 เมษายน ประชาชนจะทำบุญตักบาตรกันในตอนเช้า ในตอนเย็นจะมีประเพณีการขนทรายเข้าวัด และร่วมกันก่อเจดีย์ทราย ที่ตกแต่งด้วย ดอกไม้ ธงทิว พวงมะโหด ปักเท้าอายุตนเอง เพื่อเป็นการ สะเดาะเคราะห์ เมื่อก่อพระทรายแล้วนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ที่กำแพงเพชร นิยมก่อที่วัดบาง นำทรายจากหาดทรายแม่น้ำปิงหน้าวัดบางมาก่อพระเจดีย์ แต่ ในปัจจุบัน หาดทรายอยู่ห่างจากวัดมาก จึงใช้รถ ขนมา หรือซื้อมาแล้วมาก่อที่วัด อาจไม่ได้ความรู้สึกที่ดีๆ เหมือนในอดีต ที่หนุ่มสาว หาบ ขน ทราย จากหาด ทราย กระเช้าเข้าเหย้า ค่อยกัน เกี้ยวพาราสี กันมาตลอดทางจนถึงวัด บรรยากาศจะเป็นธรรมชาติและสนุกสนาน ??ซึ่งในปัจจุบันไม่เห็นมาหลายสิบปีแล้ว

ประชาชนจะเริ่ม รดน้ำสาดน้ำกัน ในวันที่ 12 นี้ บรรยากาศสงกรานต์ ในพุ่มมหาราช ที่บรรยายภาพ ที่สนุกสนาน หนุ่มสาวจะมีโอกาสได้ใกล้ชิด และถูกเนื้อต้องตัวกันในประเพณีสงกรานต์ โดยที่ฝ่ายหญิงจะเป็นฝ่าย ตะลุมบอน และจับฝ่ายชาย มอมด้วยดินหม้อ ฝ่ายหญิงจะจับฝ่ายชายเพื่อเรียกค่าไถ่ แล้วนำมาตีหมกกันอย่าง สนุกสนานและเป็นกันเอง ไม่เลือกชั้นวรรณะเล่น กันอย่างสนุกสนาน ฝ่ายชายก็จะมอมหน้าฝ่ายหญิง ด้วย ดิน หม้อเหมือนกัน ตอนกลางคืนจะเป็นการเข้าทรงแม่ศรี ซึ่งเหมือนกับเป็นการ คัดเลือกสาวงามประจำหมู่บ้าน ใน สมัยโบราณ

ในวันที่ 13 เมษายน ซึ่งถือกันว่าเป็นวันมหาสงกรานต์ ตอนเช้ามีการทำบุญตักบาตรที่วัด ถือกันว่าเป็นการ ฉลองพระเจดีย์ทรายที่ก่อเมื่อวันวาน ที่วัดพระบรมธาตุนครชุม หลังจากทำบุญตักบาตรในตอนเช้า แล้วจะทำบุญ เลี้ยงพระในตอนเพล ประชาชนมาสรงน้ำพระสงฆ์

ในระหว่างวันสงกรานต์ ชาวกำแพงเพชรไม่เรียกว่ารดน้ำดำหัว แต่เรียกว่าอาบน้ำผู้ใหญ่ หรือผู้ที่เคารพนับถือ จะมีการจัดขบวนไปอาบน้ำผู้ใหญ่ที่บ้าน เพื่อเป็นการขอศีลขอพรจากผู้ใหญ่ และในการนี้จะจัดเสื้อผ้า น้ำอบ น้ำหอมเพื่อไปผลัดเปลี่ยนให้ ในแต่ละบ้านจะนำพระพุทธรูปประจำบ้านหรือพระเครื่องมาสรงน้ำด้วย ในปัจจุบัน เปลี่ยนเป็น นำผู้ใหญ่มาวมกัน แล้วรดน้ำขอพร ทีเดียวเลย ซึ่งไม่ได้อารมณ์ และความรู้สึกเหมือนประเพณี ดั้งเดิมของกำแพงเพชร

ในวันที่ 14 เมษายน ประชาชนจะมารวมกันที่วัด เพื่อนิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีสงฆ์ เมื่อเสร็จแล้วจะถวายภัตตาหารเพล จากนั้นนัดกันแห้วไปห่มพระบรมธาตุ ที่เมืองนครชุม ประชาชนจะร้องรำเล่นกันอย่างสนุกสนาน ซึ่งถือกันว่าในพระบรมธาตุมีพระบรมสารีริกธาตุประดิษฐานอยู่ ตั้งแต่พุทธศักราช 1900 สมัยมหาธรรมราชาลิไท เชื่อกันว่า ถ้าหากให้พระบรมธาตุนครชุมแล้ว เหมือนได้นบพระพุทธรูปเจ้าด้วยตนเอง

ในวันที่ 15 เมษายน ซึ่งถือกันว่าเป็นวันพญาวัน ผู้เฒ่าผู้แก่ จะใช้ด้ายแดงและด้ายสีขาว ผูกข้อมือ หรือมัดมือบุตรหลาน ตลอดจนภาชนะสิ่งของสัตว์พาหนะต่างๆ พร้อมกับกล่าวคำถวายชัยให้พร เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ทุกคน และทุกสิ่งในครอบครัว และวันที่ 15 เมษายน เป็นวันที่ให้เจ้าพ่อหลักเมือง เพื่อกกราบไหว้และขอพร ถ้าท่านไต่ยั้งค้างบนอยู่ให้แก่นบน หรือใช้บน ให้เสร็จสิ้นในวันนี้ด้วย เมื่อสมัยก่อนการเดินทางไปเจ้าพ่อหลักเมืองถือว่าไกล และลำบากนัก ประชาชนจะแห่แหนไปด้วยความสนุกสนาน เป็นวันที่มีประชาชนมารวมกันมากที่สุด เพราะเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมืองกำแพงเพชร ในปีหนึ่งขอให้ทุกคนได้มีโอกาสอาบน้ำเจ้าพ่อครั้งหนึ่ง จากนั้นได้ไปสงฆ์พระอิศวร เทวรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำเมืองกำแพงเพชร ซึ่งมีบรรยากาศที่สนุกสนานและประทับใจมาก ในอดีต จะมีความสุขมาก เพราะทุกคนไปด้วยความศรัทธาอย่างจริงใจ

จากนั้นประชาชนหลายหมื่นคน มารวมตัวกันก่อพระทรายน้ำไหล ในบริเวณหน้าเมืองที่มีหาดทราย และน้ำตื้นเหมาะในการก่อพระทรายน้ำไหลมาก วันนี้เป็นวันที่สนุกที่สุดของหนุ่มสาว ในอดีต เป็นวันที่ รวมตัวของหนุ่มสาวในทุกหมู่บ้านตำบล และในวันนี้จะมีการแสดงพลังอำนาจ ของวัยรุ่นในหมู่บ้าน ว่าใครจะเป็นนักเลงจริงในปัจจุบัน ประเพณีนี้หายไปจากหมู่บ้านแล้ว ชาวกำแพงเพชร ก่อพระทรายน้ำไหลกันด้วยความสามัคคี

การเล่นรดน้ำ สาดน้ำ ในปัจจุบัน ได้เปลี่ยนแปลงไปมากแต่การสาดน้ำในสมัยโบราณมีการสาดน้ำเล่นน้ำกันอย่างไม้อึดฝ้ายชายหญิงที่ออกมาเล่นน้ำแสดงว่าพร้อมที่จะสนุกสนานด้วย การถูกเนื้อต้องตัว กันเป็นเรื่องธรรมดา แต่ต้องเป็นไปตามการเล่น หรือกติกา ของสังคม ฝ่ายชายจะไม่ฉวยโอกาสฉวยฉวย ฝ่ายหญิง แต่ทุกอย่างเป็นไปตามครรลอง แห่งประเพณีอันดีงามประเพณีสงกรานต์ เป็นภูมิปัญญาที่สำคัญของสังคมที่ได้รับการยอมรับอย่างดียิ่ง เป็นการรวมตัวของผู้คนที่มีโอกาสได้พบกันในปีหนึ่งๆพ่อแม่พี่น้องที่ไปทำมาหากินไกลๆ ได้มีโอกาสมาพบกันโดยเป็นสิ่งที่งดงามมากในปีหนึ่ง ทุกคนในตระกูลจะได้มีโอกาสมาพบกัน นานถึงสามวันและเดือนเมษายน เป็นฤดูร้อน ได้ใช้น้ำมาดับร้อนกัน นอกจากจะเป็นความสามัคคี ในครอบครัว ยังเป็นความสามัคคีในกลุ่มสังคม และในประเทศชาติอีกด้วย

นอกจากนั้นสงกรานต์ เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว ที่นำเงินเข้าประเทศปีละไม่ใช่น้อย และเชื่อมั่นว่าสงกรานต์จะพัฒนาไปสู่กระบวนการที่ยั่งยืน และถาวรอย่างแน่นอน

สงกรานต์กำแพงเพชร จึงเป็นสงกรานต์ ที่แตกต่าง จากที่อื่นๆ มีเอกลักษณ์เฉพาะกำแพงเพชร การจัดงานสงกรานต์ที่กำแพงเพชร ควรได้ศึกษาให้ถูกต้องก่อน ก่อนที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามอำเภอใจของผู้รับผิดชอบ อาจเป็นการทำลายประเพณีสงกรานต์กำแพงเพชร ไปแบบ ไม่ได้ตั้งใจ เพราะเอกลักษณ์สงกรานต์กำแพงเพชรไม่

เหมือนที่ใดจริงๆ

คำสำคัญ : ประเพณีสงกรานต์

ที่มา : สันติ อภัยราช. (2549). จดหมายเหตุวัฒนธรรมกำแพงเพชร.

<http://www.sunti-apairach.com/letter/index.php?>

รวบรวมและจัดทำข้อมูล : กาญจนา จันทร์สิงห์

วันที่ : 2020-04-17

https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=1420&code_db=610004&code_type=01

The Office Of Academic Resource Information And Technology